

Od kod imamo naše žito in sočivje, sadno drevje in rože?

Ni samo zadosti, da učeni in izobraženi ljudje svet poznajo in vedó, kaj se je po njem godilo ali od kod je kaj prišlo; potreba je tudi za prosto ljudstvo, da se po svetu ogleda in izvé, kaj je po svetu ali od kod kaj imamo.

Med take potrebne reči spada tudi vedeti: od kod imamo naše žito, sočivje, zelenjavo, sadno drevje in rože, pa tudi druge rastice, ktere so nam živež in veselje.

Bog ni vseh reči, ktere so za življenje potrebne, v vsakem kraju in vsaki deželi vstvaril, sicer bi premembe in trštva ne bilo; zato je potrebno vedeti tudi prostemu človeku, od kod so rastice našega živeža k nam prišle. Ko je Bog Adama iz paradiza iztiral v nerodovitne kraje, naj bi zemljo obdelaval, grmovje krčil in si živeža pridelaval, je že vem da tudi moral nekoliko semen in sadik od ondot spravljati. Zgodba stvaritve nam pravi, da je Bog v Aziji lep vrt vstvaril, preobilan vseh k življenju potrebnih reči, paradiz imenovan. Ta kraj je bil najbržeje po občnem potopu pokončan, da se zdaj prav ne vé, kje je bil, ali pa da so iz paradiza štiri reke izvirale: Fison ali Fasis, Gehon ali Oksus, Tigris in Evfrat, ktere se še zdaj tako imenujejo; ondi, si mi utegnemo misliti, da je paradiz bil. Še zdaj, posebno proti Perziji žito, sadno drevje in vse rastline, na ktere mi zdaj mislimo, divje rastejo. Iz tega kraja so najbržeje te rodovitne rastline v Palestino, v Egipt, v Sirijo, v Armenijo, Tartarijo, malo Azijo in v druge bližnje kraje najprej prišle; od tod so jih Grki, prvo izobraženo ljudstvo v Evropi, v svojo deželo prenesli in sadili. Od teh so si jih Rimljani in drugi narodi spravljali. Iz Talijanskega ali Laškega in drugih dežel pa so prišle vse te rastline, ktere mi zdaj imamo, na Nemško in v naše slovenske dežele. Tudi po bojih in križovojskah smo mi iz jutrovih dežel sadje in zelišča v naše kraje dobili, vojaki so jih le-sem prenesli.

Ko smo to naprej povedali, hočemo zdaj nekaj najimenitnejših rastlin imenovati, ktere so na tak način iz družih krajev do nas prišle.

I. Žita in zelja.

Pšenica je iz male Tartarije in Sibirije (Severije), kjer še zdaj divja raste. Je trojna: risovnata in gola, in velika pšenica, ktera ima klasje ječmenovemu podobno, na šest redih zrnje in veliko risovje.

Rrž je tudi iz male Tartarije in Severije k nam prišla; ondi tudi še zdaj divja raste, kakor pšenica.

Repiga (Spelt, Dinkel), ki ima repasto zrnje, v pleve ovito; je zimska in jara, najbržeje tudi iz onih krajev, kakor pšenica.

Ječmen, zimski in jari; tudi iz omenjenih krajev.

Oves, beli in črni; črni je pri nas redko najti; oves je iz Turškega.

Prosó, tudi dvojno, sivo in žolto. Ber, prosu podoben, ima dolge bate in prosu podobno zrnje.

Srakona ali srakonoga, ima srači nogi podobno klasje, steblo pa kakor proso.

Fazol (grah) različnega spola in barve; ragelčni pa neragelčni.

Kihra ali cizara; te v južnih krajih Evrope obilno redijo.

Murke (kumare), dine, tikve, so najbržeje že Rimljani iz Talijanskega v naše kraje prinesli.

Koruza (kukurica, turšica, turška pšenica) izvira iz Amerike, al k nam je najbržeje iz Turškega prišla, se turšica veli in turška pšenica; je žolta, bela, rdeča, siva in pisana na zrnji.

Hajdina ali ajda ima imé od hajdov, in izvira iz Afrike najbrže, drug spol hajde se imenuje Sibiriska, ki je iz Sibirije.

Mak, beli in rdeči, izvira iz Turškega, iz Azije.

Krompir ali krumpiš je iz Amerike. Valter Valaj ga je 1623. !. iz Amerike v Evropo na Angleško prinesel; od ondot je na Nemško in od tam k nam prišel pred nekimi 90 leti.

Luk ali čebulja izhaja iz Egipta, je prišel na Špansko, in potlej k nam. Španski luk je najdebelejši; najbržeje je tudi česen od tam sem prišel.

Petroželj je prišel iz Macedonije in Mavritanije k nam.

Kumina ima v Egiptu in Etiopiji v Afriki svoj dom; iz Talijanskega je k nam prišel.

Repa izhaja iz Grškega, merkvetica iz Kandije ali Kretovskega otoka; od ondot je prišla na Švajcarsko, v Erdeljsko in k nam.

Žefran je prišel iz Turškega v Avstrijo in k nam.

Lan in konoplje so iz Azije v Evropo in v naše kraje prišle.

Tabak je iz Amerike iz Tabaškega otoka v Evropo na Špansko najpred prinesen bil. Nikot ga je od tam leta 1560. na Francosko spravil. Od tam je na Nemško in k nam prišel. Amerikanci so se z njegovim dimom proti hudim muham branili. Od začetka se je pri nas samo za zdravilo rabil, potlej še le so ga pušiti začeli. (Konec prih.)

Kako stoji s turško govejo kugo?

Po zadnjem dopisu Ogerskega ministerstva deželni vladi Kranjski je kuga v 10 pustinjah in v 30 soseskah. Ministerstvo zagotavlja v tem dopisu, da se ostro po postavi ravná, da se zatara kuga, — al naj nam Magjari ne vzamejo za zelo, da jim malo verjamemo.

Po dopisu Zagrebške vlade je v 3 vaséh Požeške županije (Kutjevo, Lukašje in Kula) na novo zbolelo 87 goved, tedaj dozdej skupaj 254, od katerih jih je poginilo 173, pobili so jih 11. Vlada misli, da kuga ostane le v imenovanih 3 krajih.

V Breznici, Klokočevcu in Ribnji je na novo zbolelo le 15 goved. V Djakovu je počil glas, da se je prikazala turška goveja kuga, al natančna preiskava je razodela, da bolezen ondašnja ni turška kuga, ampak črnica ali vrančni prisad (anthrax), ktere je letos po mnogih deželah še ta mesec veliko.

Iz dopisa, ki je došel Kranjski deželni vladi od c. k. generalkomande v Zagrebu, pa zvemo, da po poročilih iz Bosne je v turški vasi Orašje (Azizie zir) goveja kuga silno huda bila; kar v kratkem je pomorila 100 goved; zdaj, ko je vreme mrzlejšje, pojenjuje. — V Hercegovini se je novejši čas kuga prikazala v Gergovcu, prestala pa je v Jesenu in Podglivi. V Hercegovini je zdaj največe gnjezdo turške kuge. Konsulat avstrijski iz Sarajeva poroča, da turška vlada nič ne stori, da bi se bolezen zatrla; zato je avstrijska vlada ukazala, naj se na meji avstrijsko ogerski ostro pazi na to, da nobena turška živina in nič od te živine ne pride čez mejo.

Šolske stvari.

Se en ogled učiteljske plače.

Dolensko 22. nov.

Dopis v predzadnjih „Novicah“ mora za resničnega priznavati vsakdo, kdor šolske zadeve sosebno na kmetih pozná. Ne tako pa je pretresovanje tega dopisa v 47. listu.

Gosp. dopisnik našteva, da oskrbovanje mežnarije 150 gold. stane. To ni tako. Poznam fare, kjer učitelj mežnarijo kakemu sosedu za 40 ali 50 gld. letne plače prepusti in se potlej celó nič ne briga za mežnarstvo; ali pa prepusti oskrbniku mežnarstva kak kos zemlje, ktere čisti vžitek se z 40 do 50 gold. vjema. Res je to, da en hlapec na leto blizo 150 gold. stroškov naredi; al tak človek ne opravlja samo mežnarstva, ampak tudi druga dela, ki v službo hlapcev spadajo, postavimo, kmetovanje, delo pri drvih itd. To veljá pri farah, kjer farovski hlapec tudi mežnarijo opravlja, toraj tudi pri hlapcih učiteljev. Poznal sem učitelja, kteremu so vseč bili dohodki, ki jih je bližnji sosed za oskrbovanje mežnarije imel; opiraje se na svoj dekret, v kterem je bil tudi kot mežnar postavljen, je tožil svojega fajmoštra pri škofijskem konzistoriji, da se mu dohodki kratijo. Dobil je res pravdo; oskrbovanje mežnarstva se je priznalo učitelju, ki si je najel hlapca, kteremu pa razen mežnarije ni imel dati nobenega družega opravka. Kako bi se bil iz te zadrege izkopal, ne vem, ker je kmalu potem umrl. — V resnici toraj je mežnarija le bistven del službe učiteljevega ali farovškega hlapca, in ta služba ne stane do 150 gld., ampak le kakih 40–50 gold.; kar je čez, je le plača za mnogovrstno delo pri hiši in kmetovanji.

Stroške organista našteje gosp. dopisnik najmanj do 30 gold. Jaz pa mislim, da v tej reči nima učitelj nobenih stroškov, ako jih noče sam imeti. — Še pod ranjkim knezo-škofom je fajmoštrom došla okrožnica, v kateri so bile Riharjeve pesmi in pesmi drugih skladateljev priporočane. Karkoli take muzikalije in bukve veljajo, sme se v cerkveni račun djati. Takih stroškov mi ni škofijsko pregledovanje cerkvenega računa še nikoli ovrгло. — Mehovi se tlačijo ali zastonj ali pa cerkev za to delo kaj plača. Organist tega ni dolžan plačevati. Pri črnih mašah se plačuje za tlačenje mehov po 15 kr., kteri se tudi v zneske pogrebščin vpišejo. — Za petje na koru in pri procesiji sv. Rešnjega Telesa plačujemo po 12 ali več gold. na leto. — Ako organist tudi sam prostovoljno kaj privrže, mu nihče ne brani, dolžan pa ni.

Ker ravno zdaj, kakor slišimo, gré za to v dežel-nem zboru, da se po novih postavah vredijo razmere učiteljev ljudskih šol, mislim sem, naj pojasnim tudi jaz po svojih skušnjah orglarstvo in mežnarstvo. Duhovnim bode gotovo vseč, da učitelji imajo kar spada v učiteljstvo, cerkvi pa, kar je cerkvenega; ali bodo pa učitelji po novih vredbah tudi na dobičku, bode prihodnost učila, kajti ni vse novo hvale, ne vse staro graje vredno.

Mnogovrstne novice.

* Čedalje več Prusov v Avstriji. Pruska družba želi kupiti sloveče „Herkulove toplice“ pri Mehadiji na Ogerskem. Ker pa ima te toplice nekdo v zakupu (najemu) še za 16 let, zato mu hoče družba najemščino odkupiti s poldrugim milijonom gold.

* 22 Turkov delavcev je zdaj na Dunaji, da se učijo marsikaj, česar bodo Turki potrebovali, da bodo reči, ki jih pošljejo iz Turškega v Dunajsko razstavo, lepo razpostavljene. To so prav pridni in tihi ljudje, tako, da se jim nemške klepetulje čudijo, da tako tiho in točno opravljajo naloge svojega ravnatelja.

Deželni zbori.

Deželni zbor kranjski.

V 5. seji dne 22. novembra je po prebranem in odobrenem zapisniku 4. seje gosp. deželni glavar pri-

občil telegram iz Dunaja, po kterem presvitla cesarica hvalo izreka za čestitanje deželnega zbora o njenem godu, potem pa naznanil sledeči peticiji: a) primarja dr. Pestotnika za vštete v državni službi dovršenega časa pri primerjeni penzije eventuelno tudi priznanje 1. desetletnice, b) krajnih občin Turjak, Lužarje, Videm in Podgora, da bi se rudarska cesta od Kneja do Karlovica vvrstila med skladne (kantonske) ceste. Prva prošnja se izroči finančnemu, druga cestnemu odseku. Potem je izročil dr. Poklukar in sodrugi interpelacijo do c. k. vlade: ali jej je znano ali pa hoče pozvedeti, kaj se je z lanskimi prošnjami zarad nepogojne sprejeme oseb in blaga na Rudolfovem kolodvoru v Ljubljani zgodilo, in ali hoče njih ugodno rešitev pospeševati? — Vladni zastopnik je brž odgovoril na to, da so se prošnje predložile c. k. ministerstvu kupčijstva, in da bode zdaj vnovič to reč sprožil pri ministerstvu v smislu interpelacije. — Poslanec Matija Koren z družimi je izročil interpelacijo do c. k. vlade: ali misli deželni zbor vprašati, kako on sodi o dokončni določi sedeža c. k. okrajnega glavarstva, c. k. sodišča in davkarstva Planinskega, oziroma da bi uradni sedež v Planini še ostal. Vladni zastopnik obljubi na to odgovoriti v eni prihodnjih sej. — Poslanec J. N. Horak z družimi izročil predlog, da bi se postavno uravnavali davki pridobitnih in gospodarskih društev osnovanih na principu samostalne pomoči. Deželni glavar obljubi, da bode utemeljenje tega predloga djal na dnevni red prihodnje seje. Prošnja županov davkarskega okraja Postojnskega, Bistriškega, Senožeškega in Vipavskega, da bi se stroški odgonstva kakor doslej nakazovali iz deželnega zaklada, izroči občinski odsek finančnemu odseku.

Po vsem tem se prestopi na obravnavo dnevnega reda. Predlog finančnega odseka o proračunu zaklada posilne delalnice za leto 1873. (potrebščine 46.238 gold. 25 kr., dohodki 43.945 gold. 50 kr., toraj primanjka 2292 gold. 75 kr., ktera ima poplačati deželni zaklad) obvelja. Dalje obveljá predlog, da se prošnja paznikov posilne delalnice za povikšanje službenin ne vsliši. — Predlog finančnega odseka o proračunu deželno-kulturnega zaklada za leto 1873. (potrebščina 213 gld. 62½ kr., dohodki 977 gld. 25 kr., toraj presežek 763 gold. 62½ kr.) obveljá. — Predlog finančnega odseka o proračunu zaklada za zidanje norišnice za leto 1873. (potrebščina 431 gold. 9 kr., toraj presežek 4696 gld. 66 kr.) obveljá. — Tudi predlog finančnega odseka o proračunih kranjskih ustanovnih zakladov za l. 1873. obveljá (in sicer: Zaklad kranjskih dijaških ustanov: stroški 20.189 gold. 14 kr., dohodki 21.015 gold. 56½ kr., presežek 826 gold. 42½ kr. Zaklad kranjskih dekliških ustanov: stroški 1185 gold. 24½ kr., dohodki 1137 gold. 50 kr., primanjka 47 gold. 74 ½ kr. Zaklad učiteljske ustanove: stroški 607 gld. 26 kr., dohodki 636 gld. 89 kr., presežek 29 gold. 63 kr. Glavarjev zaklad za uboge: stroški 4752 gold. 9 kr., dohodki 7259 gold. 32½ kr., presežek 2507 gld. 23½ kr. Kranjski muzealni zaklad: stroški 1546 gold. 66½ kr., dohodki 1683 gold. 10 kr., presežek 136 gold. 43½ kr. Grof Saurauov ustanovni zaklad: stroški 132 gold. 35½ kr., dohodki 127 gold. 50 kr., primanjka 4 gold. 85½ kr. Zaklad Kalisterjeve ustanove: stroški 4115 gold., dohodki 4115 gold. Zaklad Holdheimove ustanove za gluhaneme: stroški 802 gold., dohodki 819 gold. 97 kr., presežek 17 gold. 97 kr. Wolfov ustanovni zaklad za gluhaneme: stroški 162 gold. 15½ kr., dohodki 880 gold. 66 kr., presežek 818 gold. 50½ kr. Baron Flödniggov zaklad za slepe: stroški 2230 gold. 74 kr., dohodki 2345 gold. 53 kr., presežek 114 gld. 79 kr. Ilirski zaklad za slepe: stroški